

Asia: VN/12734/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi liittyen pakottamalla solmitun avioliiton kumoamiseen

Avioliiton kumoaminen

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä

Pakolaisneuvonta kiittää mahdollisuudesta lausua lakiluonnoksesta. Lakiesitysluonnoksen tavoite eli pakottamalla solmitun avioliiton kumoamisen mahdollistaminen on kannatettava ja periaatteellisesti tärkeä. Pakkoavioliitto voi olla ihmiskauppaa ja avioliittoon pakotettu on yleensä kokonaisvaltaisesti vaikeassa elämäntilanteessa. Avioliittoon pakotettu on voinut avioliiton alkaessa olla alaikäinen.

Avioliiton kumoaminen siten, että kumoamisen oikeusvaikutukset ovat samat kuin avioerossa madaltaa kynnystä avioeron kumoamisen hakemiseksi niille, jotka ovat olleet riippuvaisessa suhteessa puolisostaan esimerkiksi taloudellisesti, sekä niille, jotka pelkäävät kumoamisen oikeusvaikutuksia lasten juridiseen asemaan. On periaatteellisesti tärkeää, että avioliittoon pakotetulla on mahdollisuus avioliiton purkamiseen siten, että siviilisäätty palautuu samaksi, mikä se oli avioliiton solmimishetkellä.

Lakiin esitetty viiden vuoden määräaika hakemuksen tekemiselle on liian lyhyt, kun otetaan huomioon ne moninaiset tilanteet, joissa avioliittoon pakotetut henkilöt voivat olla. Mikäli henkilö on pakotettu avioliittoon ulkomailla, on mahdollista ja Pakolaisneuvonnan kokemuksen mukaan jopa tavallista, että hänen Suomeen saapuessaan vihkimisestä on jo kulunut viisi vuotta.

Lakiin esitetty kolmen vuoden lisämääräaika mahdollistaisi hakemuksen tekemisen myöhemminkin, mutta edellyttäisi avioliiton kumoamista haluavalta henkilöltä rikosprosessin läpikäymistä. Avioliittoon pakottamiseen liittyvät, esitysluonnoksessakin mainitut rikosnimikkeet ovat vakavia ja prosessit sisältönsä, epävarmuutensa ja kestopensa vuoksi asianomistajille hyvin raskaita. Käytännössä on jo esiintynyt tilanteita, joissa ulkomailla alkaneen pakkoavioliiton osalta syyttäjä jättää syytteen nostamatta tai tutkintaa ei edes aloiteta, koska näytön hankkiminen ulkomailla tapahtuneesta

rikoksesta on työlästä. Tällöin kolmen vuoden lisämääräaika ei hyödytä rikosprosessin käynnistänyt, avioliittoon pakotettua henkilöä.

Avioliittoon pakotetun pitäisi saada avioliiton kumoamista koskeva asia käsiteltäväksi ilman määräaika tai rikosprosessisidonnaisuutta. Pakolaisneuvonta katsoo, että hakemuksen tekemiselle ei tulisi asettaa määräaika. Lakiin kirjattu määräaika antaa myös mielikuvan siitä, että tietyn ajan kuluttua avioliittoon pakotetun tilanne muodostuisi lainsäätäjän näkökulmasta hyväksyttäväksi tilaksi.

Esityksen mukaan avioliiton kumoamista koskevassa asiassa hakijan on esitettävä uskottava näyttö avioliittoon pakottamisesta. Kuten esityksessäkin on tuotu esiin, näytön esittäminen voi olla vaikeaa ja sen esittämiseen liittyvät vaikeudet voivat vähentää halukkuutta hakea avioliiton kumoamista. On tärkeää, että näyttökynnys pakottamisen osalta on riittävän alhainen. Näyttökynnyksen asettaminen liian korkealle voi johtaa siihen, että kumoamismahdollisuus ei tosiasiallisesti paranna avioliittoon pakotettujen asemaa.

Esityksessä avioliittolain 27 a §:n pykäläkohtaisissa perusteluissa on tuotu hyvin esiin se, miten pakottaminen voi ilmentyä eri muodoissa. Samassa kohtaa tuodaan esille, että pykälää soveltaessa lähtökohtana olisi se, että pakottaminen on ollut luonteeltaan rikoslaissa rangaistavaksi säädettyä toimintaa, mutta ettei asiassa kuitenkaan edellytettäisi rikosilmoitusta tai rikosasiassa annettua tuomiota. Lain esitöissä tulisi esittää suuntaviivoja tai esimerkkejä siitä, millaista näyttöä pakottamisesta voitaisiin vaatia tai millä keinoin hakija voi uskottavasti esittää näyttöä siitä, että on pakotettu avioliittoon. Joka tapauksessa pakottamisen arviointi tulee tehdä tapauskohtaisesti ja hakijan olosuhteet kokonaisvaltaisesti huomioiden.

Avioliittoon pakotetun osalta on turvattava jatko-oleskeluluvan saaminen, mikäli kyse on ulkomaalaisesta henkilöstä, jolle on Suomessa myönnetty oleskelulupa esimerkiksi perhesiteen perusteella. Pakolaisneuvonnan käytännön kokemuksen mukaan ulkomaalaislain 54 § 7 momentin edellytys siitä, että hakijan ”henkilökohtainen tilanteensa on erityisen vaikea puolison häneen tai hänen lapseensa perhesiteen voimassaolon aikana kohdistaman tai hyväksymän väkivallan tai hyväksikäytön vuoksi ja luvan epääminen olisi olosuhteet huomioon ottaen kohtuutonta” on ollut vaikea osoittaa vaaditun näytön takia, koska uhrin eivät ole osanneet tai uskaltaneet hakea apua ajoissa tai ilmoittaa asiasta poliisille.

Ulkomaalaislain 54 § 7 momentin muutostarve olisi arvioitava pakkoavioliittojen uhrien aseman turvaamiseksi. Avioliittoon pakottaminen pitäisi huomioida yhtenä väkivallan tai hyväksikäytön muotona. On tärkeää, että avioliittoon pakotetulla ulkomaalaisella olisi mahdollisuus oleskelulupaan pakkoavioliiton ja kohtuullisuusarvioinnin perusteella myös ulkomailla solmitun avioliiton tilanteissa ja riippumatta liiton purkamisen tavasta tai mahdollisesta rikosprosessista.

Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä

Ehdotetulla lakimuutoksella tiukennetaan suhtautumista ulkomailla alaikäisenä solmittuihin avioliittoihin silloin, kun ainakin toisella osapuolella on ollut vihkimishetkellä asuinpaikan perusteella liitántä Suomeen. Esitystä perustellaan sillä, että kyseessä on yhteiskunnan viesti kielteisestä suhtautumisesta alaikäisinä solmittuihin avioliittoihin yleensä ja erityisesti tilanteisiin, joissa Suomessa asuva henkilö solmii ulkomailla avioliiton alaikäisenä tai alaikäisen kanssa. Pakolaisneuvonnan näkemyksen mukaan esityksen tavoite suojata lapsia ja ennaltaehkäistä lapsiavioliittoja –jotka voivat olla myös pakkoavioliittoja- on kannatettava.

On tärkeää, että lähtökohtana olevasta alaikäisten solmimien avioliittojen tunnustamatta jättämisestä on mahdollista yksittäistapauksessa poiketa esityksen pykäläkohtaisissa perusteluissa (avioliittolain 115 a §) mainituin syin.

Muut huomiot

Onko teillä muuta lausuttavaa ehdotukseen liittyen?

Avioliiton purkamistapana kumoaminen on esitettyinä prosessina menettelyllisesti monimutkaisempi kuin nykyisin mukainen avioeromenettely ja edellyttää kumoamista hakevalta näyttöä pakottamisesta. On erittäin tärkeää, että avioliittoon pakotettu saa tietoa avioliiton purkamisen eri vaihtoehtoista ennen kuin hän tekee päätöksen siitä, mitä menettelyä hän mahdollisesti haluaa käyttää.

Avioliittoon pakotetuille on turvattava oikeus saada asiassaan asiantuntevaa oikeudellista neuvontaa ja oikeusapua. Pakkoavioliitossa voi olla kyse ihmiskaupasta. Pakolaisneuvonnan kokemuksen mukaan erityisesti ihmiskaupan urheiksi joutuneilla ulkomaalaisilla henkilöillä on korostunut oikeudellisen neuvonnan tarve jo heidän irtautuessaan hyväksikäytöstä tai sitä harkitessaan. Oikeudellisen neuvonnan ja oikeusavun saamisen tarve liittyy yleensä tilanteeseen, jossa henkilö on vasta alustavasti tunnistettu ihmiskaupan tai muun hyväksikäytön uhriksi ja hän tarvitsee tietoa hänellä olevista oikeuksista Suomessa, ihmiskaupan uhreille tarjottavasta viranomaisavusta sekä esimerkiksi oleskelulupa- ja rikosprosessista pystyäkseen harkitsemaan sitä, miten haluaa asiassaan edetä. Avioliiton päättämiseen liittyvät kysymykset ja mahdollisten lasten juridinen asema ovat seikkoja, jotka mietityttävät avioliittoon pakotettuja muiden seikkojen ohella.

Smallenburg Anna
Pakolaisneuvonta ry